

HUR SVENSKSTUDERANDE IDENTIFIERAR SVENSKA LÅNORD I
DET FINSKA SPRÅKET

Jonna-Julia Lehtola

Kandidatavhandling i svenska språket

Humanistiska fakulteten

Uleåborgs universitet

April 2024

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	3
1.1. Syfte och forskningsfrågorna	4
1.2. Material och metod	4
2. TEORETISK BAKGRUND	6
2.1. Allmänt om språkliga lån	6
2.2. Lånprocessen och typ av lån	7
2.3. Finska och svenska språkkontakternas historia	9
2.4. Modifiering	12
3. ANALYS OCH RESULTAT	14
3.1. Svenska lånord	14
3.2. Påverkan av inlåningstid	16
3.3. Påverkan av modifiering	18
3.4. Lånord med försvunna eller dialektala ursprungliga former	20
3.5. Icke-svenska ord	20
3.6. Informanternas egna exempel på lånord	21
4. SAMMANFATTANDE DISKUSSION	23
LITTERATURFÖRTECKNING	26
BILAGA. Enkät	28

1. INLEDNING

De finska och svenska språken har varit nära grannar i hundratals år, och lika länge har deras talare regelbundet kommit i kontakt med varandra. När Sverige härskade över det nutida Finland, utvecklades det finska språket med ständig inflytande från svenskan, språket som då användes inom förvaltning, utbildning, vetenskap och kultur. Finskan har lånat in ord och andra språkliga element från ett stort antal språk, bland annat tyskan, ryskan och på senaste tiden engelskan (jfr Häkkinen 1990, 1985: 41), men det svenska språket har givit till finskan fler lånord än något annat språk (Häkkinen 2019: 395, 1985: 41, 1990: 258).

Lånord som behandlas i denna avhandling hör till ett relativt nytt lånskikt som kallas för *de yngre svenska lånen* (Häkkinen 1985: 141; Streng 1915: IVf.) till skillnad från de äldre lånen som kom till finskan från urnordiskan och urgermanskan före vikingatiden (Häkkinen 2019: 385). Trots att dessa svenska lån anses vara unga, är deras främmande ursprung inte längre genast märkbar: orden har modifierats när de har lånats in, och hundratals av dem är så fasta delar av det finska ordförrådet att de anses av många finnar vara äkta finska ord (Häkkinen 2019: 386, 1990: 259).

Förhållandet mellan de finska och svenska språken behandlas i skolornas språkundervisning i Finland. Enligt Utbildningsstyrelsens *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014* borde eleverna i B1-svenska under årskurserna 3–6 lära sig om hur det svenska språket har påverkat finskan. Ett utvärderingskriterium i slutet av årskurs 6 är att eleverna ska kunna nämna ord som har lånats från svenskan till finskan. (Utbildningsstyrelsen 2014: 217ff.) Enligt *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019* (Utbildningsstyrelsen 2019: 137) ska gymnasister som studerar B1-svenska redan under den första modulen fördjupa sina kännedom om finska och svenska språkens påverkan på varandra. Således kan man anta att svenskstuderande på kandidatnivån redan vet att det finns svenska lånord i det finska språket, och de kan antas känna till några av dem. Hurdana svenska lånord känner de till, och hur svårt eller lätt är det för dem att identifiera svenska lån i det finska språket?

1.1. Syfte och forskningsfrågorna

Syftet med denna kandidatavhandling är att forska i hur väl första årets svenskstuderande vid ett universitet i norra Finland känner igen olika svenska lånord i det finska språket. Undersökningen fokuserar på substantiv som lånats in från det svenska språket under olika tidsperioder från medeltid till 1800-talet.

Mina forskningsfrågor är:

1. Hurdana ord är svåra och hurdana lätta för studerandena att identifiera som svenska lån?
2. Hur påverkar inlåningstiden och modifieringen av orden på hur studerandena känner igen dem?

1.2. Material och metod

Som forskningsmaterial använder jag en enkät (se bilaga) till svenskstuderande vid ett universitet i norra Finland. Enkäten svarades av 21 svenskstuderande som antingen gick första året vid universitetet eller hade börjat studera svenska där som biämne föregående höst. Studerandena svarade enkäten på pappret, och för att underlätta analysen matade jag in svaren i min egen, lösenordskyddade dator. Deltagandet i undersökningen var frivilligt och anonymt, och ingen personlig information samlades in. Materialet förstörs när det inte längre behövs.

Enkäten är en lista över 44 finska ord, av vilka 26 har kommit till det finska språket från svenskan och 18 är antingen lånord från andra språk eller ord av finskt ursprung. Ordlistan baserar sig i stor del på Kaisa Häkkinens artikel *Svenska lånord i finskan* (2019) med tillägg från *Suomen kielen sanaston historiallista taustaa*

(Häkkinen 1985), och jag använder *Suomen etymologinen sanakirja* (SES u. å.) och *Sanojemme ensiesiintymiä Agricolasta Yrjö Koskiseen* (Rapola 1960) för att bekräfta tiderna när orden har lånats in. Orden har indelats i tre grupper: ord som antas ha lånats lite före eller under medeltiden cirka 1150–1500, ord som lånades under reformationstiden och den svenska stormaktstiden 1500–1800, och ord som lånades under 1800-talet, när Finland inte längre var en del av Sverige. De 18 orden av icke-svenskt ursprung i enkäten har också kommit till språket ungefär samtidigt som de svenska lånen.

Informanterna strök under de ord som de trodde var svenska lånord. I slutet av enkäten fanns en fråga till: *Kommer du ihåg andra svenska lånord i finskan? Ge 1–3 exempel.* Informanterna hade så en möjlighet att nämna några svenska lånord som de redan kände. Enkätens resultat ska jag presentera kvantitativt.

Enligt Alanen (2011) är en enkät en materialsamlingsmetod som kan används för många olika typer av undersökning, inklusive experimentell undersökning. En enkät och ett test skiljer sig från varandra vad gäller deras syften: test används vanligtvis för att mäta hur väl informanter presterar i någon uppgift, medan en enkät inte har några rätta eller felaktiga svar. Svar till en enkät jämförs ibland med olika informantgruppers svar, men vanligtvis är det fråga om hurdana svar gavs, inte vilka svar var mer korrekta. (Alanen 2011: 147f.)

Min enkäts första fråga liknar ett test – man kan identifiera orden rätt eller fel – men jag kallar den ändå en enkät, eftersom denna undersökning inte fokuserar på informanternas presterande. Min analys fokuserar främst på själva lånorden och hur igenkännliga de är för finskspråkiga studerande: jag jämför lånords olika egenskaper med hur ofta orden identifieras av informanterna. Den sista frågan är en mer typisk enkätfråga, och dess syfte är att samla information om hurdana lånord informanterna känner till utöver exemplen på enkäten.

2. TEORETISK BAKGRUND

I detta kapitel behandlas teori och begrepp gällande lånoord. Jag presenterar också en kort sammanfattning av de finska och svenska språkens gemensamma historia och redogör för ursprunget och modifieringen av orden som finns med på enkäten.

2.1. Allmänt om språkliga lån

Levande språk förändras ständigt av många olika skäl. Politiska, sociala och kulturella förändringar i samhället orsakar språkförändringar, och till exempel migration är en vanlig anledning till att kontakter mellan olika språk uppstår (Edlund & Hene 1992: 9f.). Språket förändras och förnyas enligt det som behöver uttryckas; nya föremål och företeelser kräver namn, vilka ofta härleder sig från samma plats som själva föremålen och företeelserna kom ifrån (Häkkinen 1985: 9). Långvariga, intensiva kontakter mellan kulturer kan påverka deras språk på alla språkliga nivåer, och även kortvariga kontakter kan resultera i nya ord. Det är språkets ordförråd som är mest mottagligt för förändringar, och innehållsord som substantiv, adjektiv och verb påverkas lättare av språkkontakter än ord som endast har grammatiska funktioner. (Edlund & Hene 1992: 11)

Språkkontakter av olika typer kan uppstå internationellt eller inom ett land, och de kan delas upp i *symmetriska* eller *asymmetriska språkkontakter* beroende på om båda språken påverkar varandra i lika hög grad eller inte. I asymmetriska språkkontaktsituationer har en nation eller kultur en politiskt, ekonomiskt och/eller kulturellt ledande ställning inom ett område, och därför påverkar dess språk de andra språken i området. Dessa andra språk har ändå inget eller åtminstone inte lika stort inflytande på det ledande språket. Till exempel kontakterna mellan svenskan och de andra språken som talas i Sverige liknar en sådan asymmetrisk

situation på samhällsnivån, fast symmetriska språkkontakter kan uppstå mellan enskilda grupper och individer inom samhället. (Edlund & Hene 1992: 19f.) Enligt Häkkinen (1985: 9f.) är det ovanligt att symmetriska språkkontakter uppstår på samhällsnivån. Språkkontakten mellan finskan och svenskan i Finland var starkt asymmetrisk i hundratals år: det svenska språket var Finlands främsta arbets- och kulturspråk långt in i 1800-talet (Häkkinen 2019: 395). Nuförtiden har båda språken en lagligt likvärdig ställning som Finlands nationalspråk (Språkinstitutet u. å.).

2.2. Lånprocessen och typ av lån

Enligt Edlund och Hene (1992: 27f.) kan ett språks ordförråd delas upp etymologiskt i *arvord*, *lånord* och *nybildade ord*. Arvord är ord som har funnits i språket sedan urminnes tider. Lånord däremot har bevisligen inlånats från något annat språk och eventuellt modifierats på något sätt. Ur denna språkhistoriska synvinkel kategoriseras alla inhemska bildningar, dvs. sammansatta ord och avledningar, till nybildade ord, oberoende av om ordens morfem är ärvda eller inlånade.

Språket som lånar in ord från ett annat språk kallas i varje fall för en *lånmodtagare*, men det andra språkets roll i lånprocessen beror på ordet som lånas. *Långivande språk* definieras av Edlund och Hene som lånordens ursprungliga källspråk, medan *lånförmedlande språk* först själv lånar in ord och sedan sprider dem vidare till andra språk (1992: 31). Svenskan har ofta fungerat som ett lånförmedlande språk till finskan (Häkkinen 1990: 231, 258). Till exempel ordet *ministeri*, 'minister', har kommit till finskan genom svenskan, dit det lånades från det latinska språket (SES u. å. s. v. ministeri).

Lexikala lån kan kategoriseras i olika typer. Edlund och Hene (1992) indelar lånorden enligt deras morfems ursprung i tre huvudkategorier. Kategorierna är *ordlån*, *begreppslån* och *blandlån*. Exempel på dessa i det svenska språket är *cool* (ett ordlån från engelskan), *tredje världen* (ett begreppslån från franskan) och *drive-in-bio* (ett blandlån, dels översatt och dels lånat direkt från engelskan). (Edlund & Hene 1992: 33ff.) Häkkinen (1990) etablerar tre grupper enligt lånordens grad av anpassning till mottagarspråket.

Edlund och Hene definierar ordlån som "resultat av import av ordmodellens morfem" (1992: 33), alltså ord som lånas in direkt från det långivande språket. Begreppslån däremot uppstår genom substitution, inte import, dvs. nya ord bildas av material som redan finns i språket efter en främmande modell. Blandlån består av båda inhemska och lånade morfem. (Edlund & Hene 1992: 33ff.)

Häkkinens gruppindelning enligt anpassning gäller främst ordlån, vilka Edlund och Hene inte har indelat i undergrupper. Häkkinen definierar först *sitaattilainat*, 'citatlån', främmande ord som lånas till ett annat språk som de är. Skriftformen förblir densamma som i det långivande språket, men uttalet kan anpassas enligt lånmottagarspråkets modell. I finskan är *knock-out* och *jazz* exempel på citatlån från engelskan. (Häkkinen 1990: 258f.)

Häkkinens andra grupp är *erikoislainat*, 'speciallån'. De har anpassats till mottagarspråkets regler på många sätt: i finskan får orden ofta ett *i*-suffix eller ett avledningssuffix, och ordens stavning följer uttalsreglerna. Främmande ljud finns ändå kvar. Finska exempel på speciallån är *banaani* och *fysiikka*. Den sista, mest anpassade gruppen är *yleislainat*, 'allmänlån', vilka innehåller inga för lånmottagarspråket främmande element. Allmänlån är svåra att identifiera som lån, och även nya lån kan snabbt smälta in i språkets ordförråd: orden *poni* och *ralli*, nya lån från engelskan, är exempel på detta. (Häkkinen 1990: 259f.)

Andra lånordtyper som nämns i båda böckerna är *översättningslån* och *betydelselån*. Enligt Häkkinen uppstår översättningslån när ett uttryck översätts del för del till ett annat språk. Till exempel sammansättningar som *puutarha*, 'trädgård', och *jalokivi*, 'ädelsten', är översättningslån från svenskan. En undergrupp av översättningslån är *betydelselån*, ord som får en ny betydelse enligt något annat språks modell. (Häkkinen 1990: 270ff.) Edlund och Hene ser översättningslån och betydelselån som två separata grupper, vilka tillsammans bildar kategorin begreppslån (1992: 34f.). De och Häkkinen båda nämner lån av engelskans *headache*, i betydelsen 'problem', som exempel på betydelselån. Orden *päänsärky* (Häkkinen 1990: 272) och *huvudvärk* (Edlund & Hene 1992: 34) fanns redan i finskan och svenskan, men efter engelskans förebild har man också börjat använda dem med denna nya betydelse.

2.3. Finska och svenska språkkontakternas historia

I det finska språket finns flera tusen lånord som härleder sig från svenskan (Häkkinen 2019: 385, 1990: 264). På 600- och 700-talen e.v.t. antas de dåtida svenska och finska språken först ha kommit i kontakt med varandra, för det var då folk från Mellansverige började resa över Östersjön till områden bosatta av finskspråkiga människor. Ordet *Ruotsi*, 'Sverige', och dess avledning *ruotsalainen*, 'svensk', härleder sig möjligtvis från ett urnordiskt ord **Roður* som lånades under denna tid. Språkkontakterna fortsatte när vikingarna besökte Finland under sina krigs- och handelsresor på 800-talet. Forskare har kunnat datera några lånord, till exempel *vaaka*, 'våg', till vikingatiden. Ord som *hunaja*, 'honung', och *kupari* 'koppar', antas också ha lånats in då, men bristen på skriftliga finska källor från den tiden betyder att alla ordens låntid inte kan bevisas. (Häkkinen 2019: 387f.)

Under medeltiden blev språkkontakterna mellan svenskar och finnar ständiga och nära. Svenskarna började invandra och bosätta sig i Finlands västra och södra kuster och skärgården under 1100-talet. Med kung Erik den heliges stöd började den katolska kyrkan etablera sig i Finland, och i Nöteborgsfreden år 1323 blev Finlands kärnområden officiellt en del av Sverige. Kristendomen med dess stora antal nya ideér och begrepp introducerades, och svenska lagar med det svenska rättssystemet infördes också i Finland. Till och med finnarnas sätt att periodisera tiden förändrades med den kristna kalendern, och namn på veckodagar lånades in från svenskan – alla utom *keskiviikko*, onsdag, vilket är ett översättningslån från lågtyskans *mittwoch*. De flesta medeltida lånord är religionsord, lagtermer, yrkesbeteckningar samt namn på nya byggnadsmaterial och växter som odlades i klostrarna. (Häkkinen 2019: 388–392)

De medeltida lånord som finns med på enkäten är *kuitti*, 'kvitto', *maanantai*, 'måndag', *muori*, från ordet *mor* med betydelsen 'gammelmor, gumma', *mylly*, från fornsvenskans *mylla* med betydelsen 'kvarn', *naapuri*, från fornsvenskans *nabor* med betydelsen 'granne', *sielu*, 'själ', *sipuli*, från fornsvenskans *sipul* med betydelsen 'lök', *tuomari*, 'domare', *väri*, 'färg', och *yrtti*, 'ört'. Orden av icke-svenskt ursprung i denna grupp är det lågtyska lånet *keskiviikko*, 'onsdag', de slaviska lånen *pappi*, 'präst', *risti*, 'kors', och *tuska*, 'smärtan', samt det gamla finska arvordet *poika*, 'pojke'.

Under reformationstiden (c. 1500–1800) skapades det finska skriftspråket genom att översätta religiösa texter, huvudsakligen från tyska, svenska och latin, till finska. Den svenska stormaktstiden ledde till vidare utvecklingar i samhällssystemet. Ord lånades in enligt behov för nya yrkesbeteckningar inom armén och andra samhällseliga institutioner som förvaltningen och posten. En stor mängd olika vardagsord lånades också då från svenskan, så som namn för mat och bakverk, byggnader, rum och möbler. (Häkkinen 2019: 392f.)

De reformationstida lån som finns med på enkäten är *armeija*, 'armé', *hella*, från ordet *häll* i betydelsen 'spis', *kinkku*, 'skinka', *kuisti*, från ordet *kvist* med betydelsen 'farstukvist, veranda', *ministeri*, 'minister', *peili*, 'spegel', *posti*, 'post', *sihteeri*, 'sekreterare', och *tuoli*, 'stol'. Orden av icke-svenskt ursprung i denna grupp är *ikkuna*, 'fönster', *porkkana*, 'morot', *saapas*, 'stövel', *tarina*, 'historia, berättelse', och *viitta*, 'slängkappa'. Dessa är alla ryska lån. Ordet *ikkuna* antas ha lånats in redan under medeltiden från fornryskan (SES u. å. s. v. *ikkuna*), men det har placerats i denna grupp eftersom det passar in i hushållsteman.

På 1800-talet påverkade nationalismen finnarnas attityder mot språkliga lån. Finland var inte längre en del av Sverige utan en autonomisk del av Ryssland, men det svenska inflytandet försvann inte så snabbt: det var främst svenska som användes i skolorna och inom förvaltningen i tiotals år än. Det finska språket utvecklades under 1800-talet avsiktligt, och en del språkvårdare med språkpuristiska betraktelsesätt ville till och med rensa alla främmande element ur språket. Lånord undveks, och man strävade efter att skapa nya ord med inhemska avledningar och nybildningar. Trots det inkluderades en mängd nya lånord i Ferdinand Ahlmans ordböcker på 1800-talet, till exempel vardagliga ord som *pensseli*, 'pensel', samt kulturbundna ord som *karuselli*, 'karusell', och *sirkus*, 'cirkus'. (Häkkinen 2019: 394f.)

1800-talets svenska lånord på enkäten är *komitea*, 'kommitté', *komposti*, 'kompost', *pensseli*, 'pensel', *sirkus*, 'cirkus', *tunneli*, 'tunnel', vanilja, 'vanilj', och *viikinki*, 'viking'. Av icke-svenskt ursprung är det finska ordet *juna*, vars betydelse förändrades under 1800-talet från 'kö, rad' till 'tåg' (SES u. å. s. v. *juna*; Ruppel u. å.), och de ryska lånen *kanava*, 'kanal', *kasku*, 'historia, vits', *kiisseli*, 'kräm', *leima*, 'stämpel', *majakka*, 'fyr', *tyrmä*, 'fängelsehåla', och *viesti*, 'meddelande, budskap'.

2.4. Modifiering

Det svenska språket har flera ljud som är svåra för enspråkiga finnar att uttala. Till exempel tonande klusiler och konsonantförbindelser särskilt i början av ord orsakar problem. (Häkkinen 2019: 386) Av denna anledning har särskilt de gamla svenska lånorden krävt modifiering för att passa in i det finska ljudsystemet, och så har flera ord förändrats så mycket att det svenska ursprunget är nuförtiden svårt för finnarna att märka (Häkkinen 2019: 386, 1990: 259). Nedan redogörs för vilka förändringar de svenska lånorden i enkäten har undergått.

Traditionellt har finska ordstammar alltid slutat på vokal, och därför har enstaviga svenska lånord ofta fått en extra vokal i ordslut (Häkkinen 2019: 386). Så har hänt med de flesta svenska lånen i enkäten, även de flerstaviga orden. För majoriteten av dem är denna vokal *-i*, så som i orden *muori*, *posti* och *tunneli*. Det finns också exempel på andra vokaler i ordslut, som *hella* och *vanilja* som slutar på *-a*, och *sielu* som har fått ett *-u*. Ordet *kinkku* slutar också på *-u*, men eftersom det ursprungliga ordet *skinka* redan slutade på *-a*, har vokalen inte tillsatts utan förändrats. Likadant har hänt med ordet *mylly*, vilket i fornsvenskan hette *mylla* (jfr Häkkinen 2019: 390). I detta fall förändrades vokalen på grund av den finska vokalharmonin som inte tillåter vokalerna *y* och *a* förekomma i samma ord (Suomi, Toivanen & Ylitalo 2008: 52).

En annan vokalförändring gäller diftonger, dvs. två olika vokaler som förekommer i rad inom en stavelse. Finskan har 18 olika diftonger, och med tiden har det uppstått diftonger till många lånord även om orden i det långgivande språket inte hade sådana. (Suomi m. fl. 2008: 49) Detta syns till exempel i orden *tuoli* och *tuomari*, vars ursprungliga former *stol* och *domare* (SAOB u. å. s. v. stol, domare) inte hade någon diftong, varken i ortografin eller antagligen i uttalet.

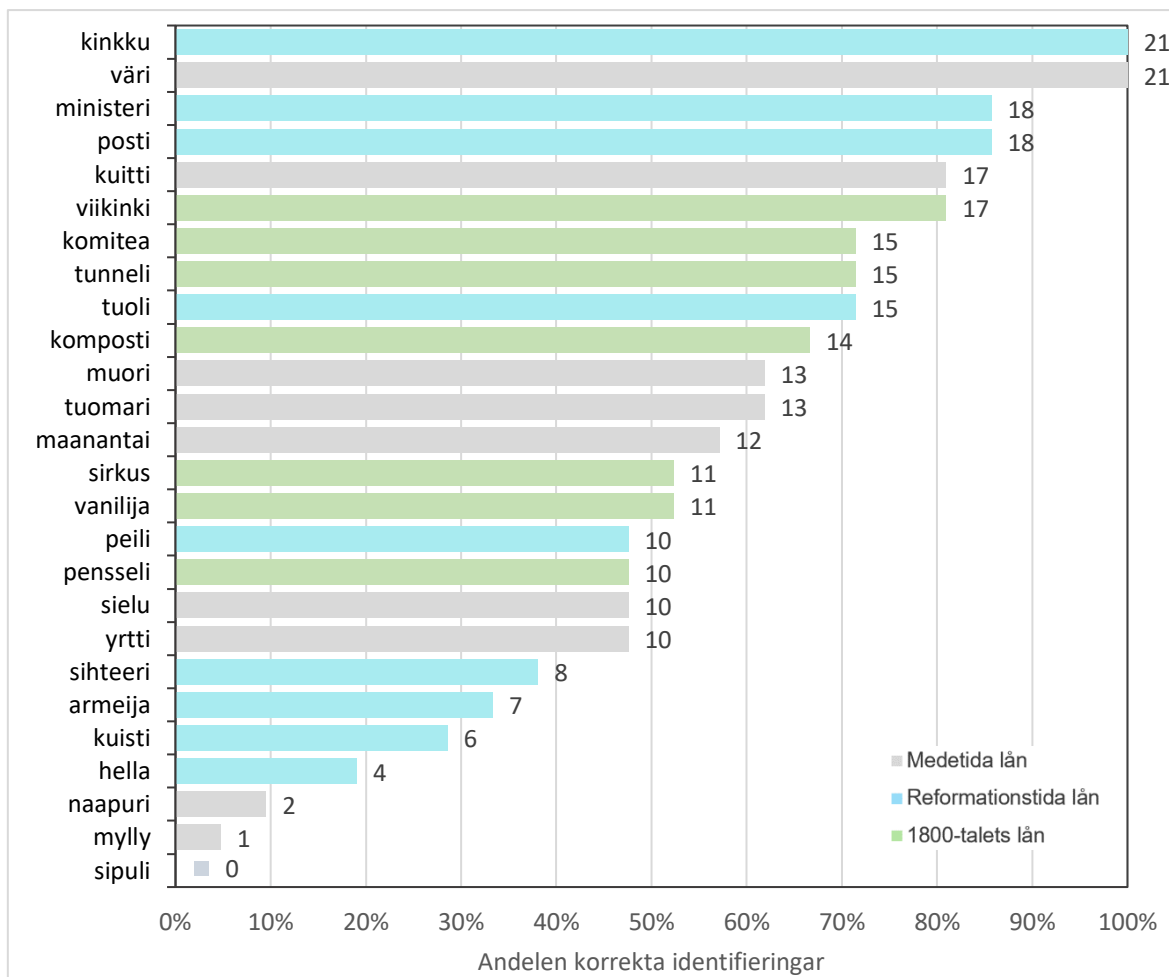
Svenska ordens konsonanter krävde också ibland modifiering. De ovannämnda tonande klusilerna *b*, *d* och *g* har i finska munnar ofta blivit *p*, *t* och *k* eller försvunnit helt: det här syns till exempel i orden *tuomari* och *maanantai*, där *d* har blivit ett *t*, samt i ordet *naapuri* (i fornsvenskan *nabor*) där *b* har ersatts av *p*. Ordet *viking* har blivit *viikinki*, *ng*-ljudet har alltså i finskan förändrats till ett *nk*-ljud. Förbindelsen *-kt-* har uppenbarligen ursakat problem, för till exempel ordet *sikter*, 'sekreterare', (SES u. å. s. v. *sihteeri*) har på finska blivit *sihteeri* med *-ht-*. Konsonantkluster i stavelsebörjan har också förenklats, särskilt i de äldre lånorden: ett exempel på det här är *tuoli* och *kinkku* (*stol*, *skinka*), vilka har båda förlorat *s*-ljudet från början. I orden *kuitti*, 'kvitto', och *kuisti* (i fornsvenskan *kvist*) har *kv*-klustret följt av *i* utvecklats till ett *k*-ljud följt av diftongen *ui*.

3. ANALYS OCH RESULTAT

I det här kapitlet behandlas undersökningens resultat. Materialet som jag analyserar är 21 svar till min enkät. Den innehöll 26 svenska lånord och 18 ord av icke-svenskt ursprung, och informanterna skulle identifiera de svenska lånorden. Jag ska betrakta hur svåra eller lätta lånorden i olika kategorier var att identifiera, och för att mäta svårighetsgraden använder jag antalet gånger ordet identifierades korrekt. Kategorier som jag observerar är ordets inlåningstid, modifiering och de lånade ordens nuförtida situation i svenskan – om orden har försvunnit ur språket, antar jag att lånet av dem är svårare att identifiera. I analysen anger jag figurer och avrundade procentandelar. Till sist presenteras lånorden som informanterna gav som exempel i enkätens sista fråga.

3.1. Svenska lånord

Det fanns stora skillnader i hur ofta olika svenska lånord identifierades av informanterna. Två ord identifierades som svenska lånord i varje svar och ett ord inte alls, och i allmänhet var det lättare att bestämma vilka ord som inte var svenska lån än vilka som var det. De flesta svenska lånorden identifierades korrekt i mer än 50 procent av svaren. Figuren 1 nedan visar de svenska lånorden i svårighetsordning. För varje ord anges också antalet gånger det identifierades korrekt. Medeltida lån markeras med grå, reformationstida lån med blå och 1800-talets lån med grön färg.

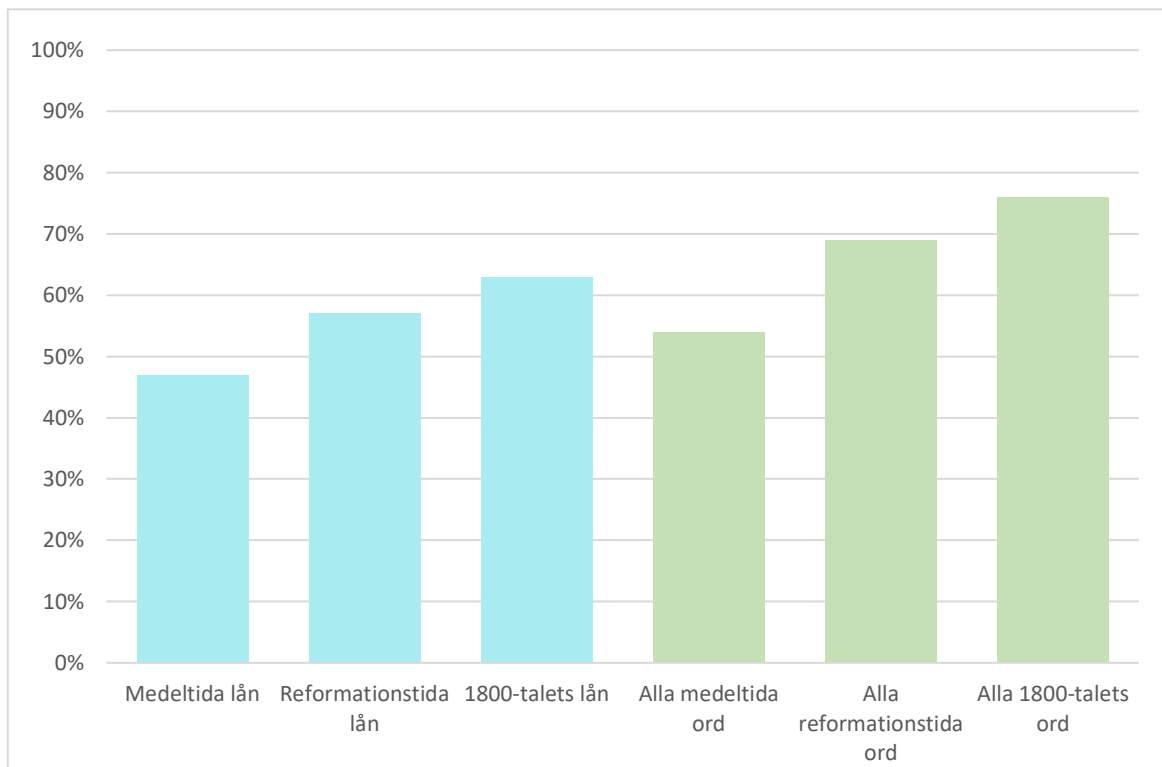
Figur 1. Svenska låord i svårighetsordning enligt hur ofta de identifierades korrekt i svaren.

De två lättaste svenska lånen var *väri* och *kinkku*, vilka identifierades korrekt i alla svaren. De svåraste svenska lånen var *sipuli*, *mylly* och *naapuri*. Inga informanter markerade *sipuli* som ett svenskt låord, medan *mylly* identifierades i 5 procent och *naapuri* i 10 procent av svaren.

3.2. Påverkan av inlåningstid

De tre svåraste svenska lån alla medeltida lån. De fyra näst svåraste, vilka identifierades korrekt i 19–38 procent av svaren, var reformationstida lån: *hella*, *kuisti*, *armeija* och *sihteeri*, i den ordningen. Därefter är resultaten mer blandade. Som figuren 1 visar, var de nyaste lånen inte de lättaste för informanterna att identifiera rätt, utan *väri* och *kinkku*, vilka kom till finskan under medeltiden och reformationstiden.

Det fanns 15 svenska lånord som identifierades i över 50 procent av svaren, och 11 som identifierades i mindre än 50 procent. Medeltida och reformationstida lånen har fördelat sig så jämnt som möjligt mellan de svårare och lättare grupperna, men majoriteten av 1800-talets lån finns i den lättare gruppen. Endast ett av sju lånord från 1800-talet finns i den svårare gruppen. När man jämför de reformationstida och medeltida lånens svårighet, har den exakta inlåningstiden inte spelat någon stor roll.

Figur 2. Genomsnittliga andelar korrekta identifieringar enligt tidsperiod.

Figur 2 ovan visar hur ofta ord från varje tidsperiod identifierades korrekt. De första tre staplarna gäller svenska lånord, de sista tre innehåller också de icke-svenska orden. Medeltida svenska lån identifierades korrekt genomsnittligt i 47 procent av svaren. För reformationstida lån var denna andel 57 procent och för 1800-talets lån 63 procent: ju nyare lånorden var, desto oftare de generellt identifierades som svenska lån. Samma trend är synlig när man betraktar alla orden i enkäten, inte endast de svenska lånorden.

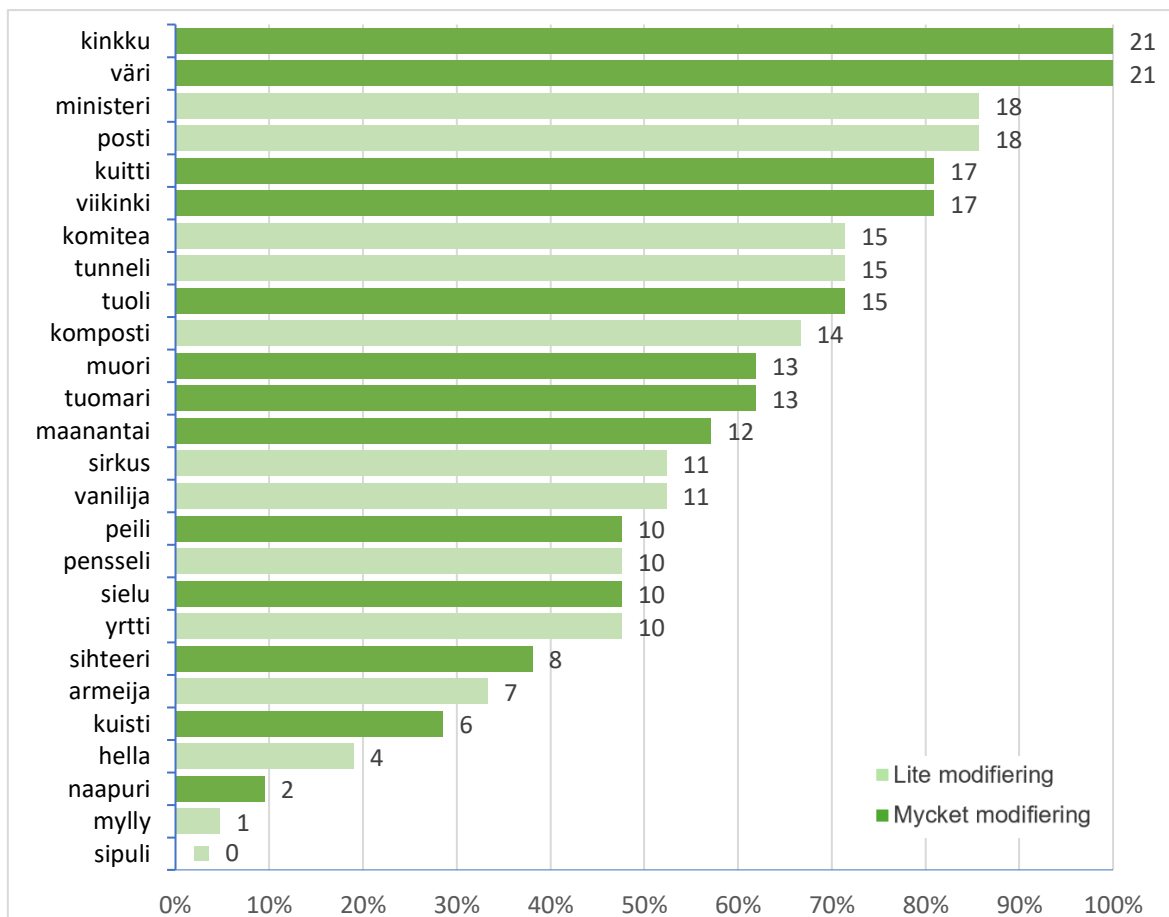
Dessa resultat tyder på att äldre lånord är i allmänhet svårare att identifiera än nya lånord, men det finns mycket variation i svårighet bland de äldsta lånorden. Olika ord från samma tidsperiod kan vara mycket lätta eller mycket svåra att identifiera.

3.3. Påverkan av modifiering

Häkkinens (1990) gruppindelning enligt graden av modifiering är svårt att använda för att analysera den här enkätens resultat, för de flesta orden i enkäten hör redan till allmänlån. Ju äldre lånet är, desto starkare har dess främmande ljud anpassats till finskans språkregler. Man kan ändå räkna ungefär hur många förändringar orden i enkäten har undergått, och enligt det antalet ska jag indela orden i två grupper.

Den första gruppen består av ord med inga eller endast en förändring. Sådana förändringar i skriftformen som avspeglar det svenska uttalet genom finska skriftregler räknas inte som modifiering här. Till exempel det långa *a*-ljudet i *naapuri* och det långa *t*-ljudet i *yrtti* antas redan ha funnits i de fornsvenska orden *nabor* och *yrt*. I denna första grupp hör orden *sipuli*, *mylly*, *hella*, *pensseli*, *yrtti*, *sirkus*, *vanilja*, *komposti*, *tunneli*, *komitea*, *posti*, och *ministeri*. Ordet *armeija* ska också räknas till denna grupp, om det inte antas ha sitt ursprung i ordet *armé* utan i dess gamla dialektala form *armeja* (SAOB u. å. s. v. *armé*), vilket troligen också uttalades på ett likadant sätt som det finska ordet.

Den andra gruppen består av ord som har modifierats på två eller fler sätt. Dessa ord är *naapuri*, *kuisti*, *sihteeri*, *sielu*, *peili*, *maanantai*, *tuomari*, *muori*, *tuoli*, *viikinki*, *kuitti*, *väri* och *kinkku*. Figur 3 nedan visar båda gruppernas placering på svårighetskalan. Orden som hör till gruppen med mindre modifiering har ljusare grön färg.

Figur 3. Svenska lånord i svårighetsordning med graden av modifiering synlig.

Med denna gruppindelning finns det ingen stor skillnad i hur ofta lite modifierade och mycket modifierade ord identifierades i enkäten. De mindre modifierade orden identifierades korrekt genomsnittligt i 49 procent av svaren, medan de mer modifierade orden identifierades genomsnittligt i 60 procent. Ord med lite modifiering var alltså lite svårare att identifiera än de starkare modifierade orden. Som figuren 3 visar, är båda grupper ganska jämt fördelade över svårighetsordningen.

3.4. Lånord med försvunna eller dialektala ursprungliga former

Under tidens gång händer det naturligtvis också förändringar i det långivande språkets ordförråd. Ord försvinner och ändrar betydelse, och ibland kan det lånade ordet ha varit ett dialektalt ord som inte finns i samma form i standardspråket. Orden vars tidigare svenska former inte längre finns kvar i det svenska språket är *sipuli*, *mylly*, och *naapuri*, de tre allra minst identifierade orden i enkäten. Orden vars ursprungliga former var dialektala är *sihteeri* och möjligtvis också *armeija* och *peili*. Alla dessa ord identifierades i mindre än 50 procent av svaren, och de hör till de svåraste svenska lånen i enkäten.

Som jag tidigare antog, var det svårt att identifiera svenskan som ett lånords källa om ordet som lånades inte längre finns i språket. Åtminstone *lök* och *granne*, de nuförtida svenska motsvarigheterna till *sipuli* och *naapuri*, är ord som elever ofta lär sig redan under grundskolans svenskundervisning, så jag antar att de flesta informanterna kände till dessa ord och märkte att de inte liknade de finska orden.

3.5. Icke-svenska ord

Det var avsevärt lättare för informanterna att bestämma vilka ord som inte var svenska lånord än att bestämma vilka som var det. Det fanns 18 icke-svenska ord på enkäten. De svenska låorden identifierades rätt genomsnittligt ungefär i 55 procent av svaren, medan orden av icke-svenskt ursprung identifierades rätt i genomsnittligt 83 procent. Fem icke-svenska ord hade identifierats rätt i alla svaren.

Det tydligt svåraste icke-svenska ordet var *poika*, 'pojke', vilket är ett specialfall bland orden i enkäten, för det har lånats från finskan till svenskan under medeltiden

(Edlund & Hene 1992: 61; SES u. å. s. v. poika). Det hade endast i 10 procent av svaren identifierats som ett icke-svenskt ord. Alla andra ord hade informanterna känt igen som icke-svenska ord i mer än hälften av svaren.

Efter ordet *pojke*, de icke-svenska orden som näst oftast (i 40–30 procent av svaren) hade markerats som svenska lånord var *kiisseli*, *kanava*, *risti*, *pappi* och *viitta*. Med ordet *kanava* kan man ha tänkt på det svenska ordet *kanal* och märkt att de liknar varandra: båda orden har sitt ursprung i det latinska ordet *canalis*, men har kommit till språken genom olika vägar (SES u. å. s. v. kanava; SAOB u. å. s. v. kanal). Orden *kiisseli*, *risti* och *pappi* slutar alla på *-i*, vilket kanske sågs av några informanter som ett kännetecken av svenskt ursprung, eftersom det är ett mycket vanligt suffix i lånord (Suomi m. fl. 2008: 59).

3.6. Informanternas egna exempel på lånord

Sju informanter gav exempel på lånord under den öppna frågan på enkäten. Sammanlagt blev det 10 olika ord, och ordet *ruukata*, 'bruka', nämndes av två olika informanter. Tre informanter nämnde endast talspråkliga och tre endast standardspråkliga ord, och en informant som gav exempel av båda. Orden har lånats in under olika tidsperioder från före medeltiden till 1900-talet. Orden som gavs är *ruukata*, 'bruka', *tisdag* ('tiistai' på finska), *talriikki*, 'tallrik', *hantuuki*, 'handduk', *pulla*, 'bulle', *kuningas*, 'kung', *joulu*, 'jul', *skrivata*, 'skriva', *lamppu*, 'lampa', och *matto*, 'matta'.

Två informanter berättar om sina exemplars lokala anknytningar i sina svar. Informant 5 nämnde *talriikki* och *hantuuki* som exempel på dialektord från Södra Österbotten, och informant 18 beskrev *skrivata* som ett slangord från Helsingfors.

Ordet *ruukata* förekommer i östdialekterna i den formen som nämndes här, och i västdialekterna också i formen *pruukata* (SES u. å. s. v. pruukata).

Det är svårt att bestämma precis när lånord har lånats in, men åtminstone ord som nuförtiden är standardspråkliga har alla någon gång förekommit i skrifter eller ordböcker för första gången. *Tiistai* har enligt Häkkinen (2019: 389, 1990: 264) lånats in samtidigt med de andra veckodagarnas namn under medeltiden. Orden *joulu*, *lamppu* och *ruukata* förekom redan i Agricolas texter under 1500-talet (SES u. å. s. v. joulu; s. v. lamppu; s. v. ruukata), *matto* nämndes i Ericus Schroderus skrifter år 1637 (SES u. å. s. v. matto). Ordet *pulla* förekom i Elias Lönnrots ordbok år 1880 (SES u. å. s. v. pulla). Ordet *kuningas* är egentligen ett urgermanskt lån av ordet **kuningaz*. (Häkkinen 1985: 131, 135; SES u. å. s. v. kuningas). Det svenska orden *kung* och *konung* kan möjligtvis också ha sitt ursprung i detta ord, men teorin är omstridd (SAOB u. å. s. v. kung).

Ordet *talriikki* finns varken på SES, i Strengs (1915) eller Rapolas (1960) verk. *Hantuuki* förekommer inte än i Lönnrots ordbok på 1800-talet; ordet dateras inte närmare (SES u. å. s. v. hantuuki). Dessa ord kan ändå ha lånats in på samma sätt som det stora antalet andra vardagliga ord, kanske under reformationstiden (jfr Häkkinen 2019: 393), men de har inte etablerat sig i standardspråket utan förblivit dialektala ord. Ordet *skrivata* eller *skrivaa* verkar ha kommit i bruk under 1900-talet (SES u. å. s. v. skrivata).

4. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet med denna kandidatavhandling var att forska i hur väl svenskstuderande på kandidatnivån vid universitetet identifierar olika svenska lånord i det finska språket. Kontakterna mellan språken har varit intensiva och långvariga, så språkligt inflytande mellan dem har också varit stort. Denna avhandling fokuserade på 26 substantiv som hör till det yngre svenska lånskiktet. Som material användes svar till en enkät med 21 svenskstuderande vid ett finskt universitet som informanter, och resultaten analyserades kvantitativt utgående från inlåningstid och ordens grad av modifiering.

Enligt min undersökning spelar den exakta tidsperioden när ordet lånades in ingen stor roll i hur svårt ordet var att känna igen som ett svenskt lån, men i allmänhet var de nyare lånen lättare att identifiera än de äldre lånen. Såväl de allra svåraste som de allra lättaste orden lånades in under medeltiden eller reformationstiden. Lånordens grad av modifiering hade ingen stor påverkan heller, åtminstone inte med de lån som fanns i enkäten. Ord som *sipuli* och *mylly*, vars ursprungliga former har försvunnit ur språket och därför annorlunda än de standardspråkliga orden, var tydligt svåra att identifiera som svenska lån. Ordet *pojke*, det enda ordet i enkäten som hade lånats från finskan till svenskan, blev oftast markerat som ett svenskt lånord. Informanternas egna exempel på svenska lånord i finskan innehöll lika många dialektala som standardspråkliga ord, och de flesta hade lånats in kring medeltiden.

Andra saker än dessa lånords egenskaper kan ha påverkat enkätens resultat. Det är osannolikt att alla informanter kände de svenska motsvarigheterna till alla finska orden på listan, vilket kan ha gjort det svårare att dra slutsatser baserat på de svenska och finska ordens likheter. Det kunde ha också gjort det lättare att låta icke-svenska orden gå omarkerade, även om man inte var helt säker på dem, för ord som till exempel *leima*, *kasku* och *tyrmä* råkar man vanligtvis inte på i skolans

svenskundervisning. Jag tänkte på att ange alla ordens svenska motsvarigheter på enkäten, men slutligen bestämde jag inte göra det: det skulle inte ha hjälpt alls med ord som som *sipuli* och *naapuri* att ange de aktuella motsvarigheterna, och att ange de fornsvenska formerna skulle ha krävt för mycket förklaring.

Det skulle ändå ha varit intressant att veta vilka ord informanterna också kände på svenska och hur detta påverkade deras svar. Till exempel ordet *pensseli*, ett ungt lån som ännu finns också i det svenska språket och har endast undergått lite modifiering, identifierades som ett svenskt lån i 48 procent av svaren – lika ofta som till exempel ordet *sielu*, ett starkt modifierat lån från medeltiden, vars fornsvenska form *sie!* (SES u. å. s. v. sielu) har undergått vidare förändringar efter inlåningen och blivit *själ*. På grund av dess egenskaper antog jag i början att *pensseli* skulle bli kategoriserat i samma grupp som *ministeri*, *posti* och *tunneli*, vilka identifierades korrekt i över 70 procent av svaren, men så blev det inte. Ordet *pensel* är kanske inte så bekant, vilket gjorde det svårare att anknyta till *pensseli*.

Urvalet av ord i enkäten skulle ha kunnat vara mer mångsidig och antalet informanter större för att få mer omfattande resultat. Som det är kan man inte dra några definitiva slutsatser om hurdana lånord generellt är lätta och svåra att identifiera av svenskstuderande. Jag anser att svaren skulle variera mycket beroende på informanternas nivå av språkkunnighet, och en likadan enkät med gymnasister eller svenskstuderande i magisterprogrammet som informanter skulle kanske få mycket olika svar.

Om detta ämne skulle man kunna genomföra en mer omfattande undersökning med flera informanter och en större, mer varierande samling av lånord. Min enkät innehöll till exempel inga svenska översättningslån, och bland de icke-svenska orden var ryska låns andel stor jämfört med finska arvord och lån från andra språk. Man skulle också kunna forska i lånordens roll i skolornas svenskundervisning. De finska och svenska språken är så olika på många sätt, men genom språklig inlåning har det

uppstått likheter mellan dem: inte endast gemensamma ord utan också likadana strukturer och sätt att uttrycka saker. Dessa likheter skulle man kanske kunna dra mera nytta av i undervisningen redan innan universitetsnivån. Det vore också intressant att ta reda på om svenskspråkiga människor, till exempel finlandssvenskar, kunde identifiera svenska lånord i finskan på ett likadant sätt som finskspråkiga svenskstuderande.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Alanen, Riitta, 2011: Kysely tutkijan työkaluna. I: Kieltä tutkimassa: Tutkielman laatijan opas, red. av. Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva. Helsinki: Finn Lectura.
- Edlund, Lars-Erik & Hene, Birgitta, 1992: Lånord i svenskan. Om språkförändringar i tid och rum. Höganäs: Wiken.
- Häkkinen, Kaisa, 1985. Suomen kielen sanaston historiallista taustaa. Åbo: Åbo Akademi.
- Häkkinen, Kaisa, 1990. Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Häkkinen, Kaisa, 2019: Svenska lånord i finskan. I: Finländskt svenska från medeltid till 1860. Svenskan i Finland – i dag och i går III:1, red. av Marika Tandefelt. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 385–398.
- Rapola, Martti, 1960. Sanojemme ensiesiintymiä Agricolasta Yrjö Koskiseen: valikoima. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ruppel, Klaas, u. å. Juna. [Citerad 26.3.2024]. Tillgänglig: https://www.kotus.fi/nyt/kysymyksia_ja_vastauksia/sanojen_alkuperasta/sanojen_alkuperasta_j-k/juna>.
- SAOB = Svenska Akademiens ordbok, u. å. Stockholm: Svenska Akademien. [Citerad 2.4.2024]. Tillgänglig: <<https://svenska.se/>>.
- SES = Suomen etymologinen sanakirja, u. å. Kotus.fi. [Citerad 2.4.2024]. Tillgänglig: <<https://kaino.kotus.fi/ses/>>.
- Språkinstitutet.fi, u. å. Språk i Finland. [Citerad 2.4.2024]. Tillgänglig: <https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprak_i_finland>.
- Streng, Harry, 1915. Uudemmat ruotsalaiset lainasanat. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Suomi, Kari; Toivanen, Juhani & Ylitalo, Riikka, 2008. Finnish Sound Structure: Phonetics, phonology, phonotactics and prosody. Oulu: University of Oulu. [Citerad 26.3.2024]. Tillgänglig: <<https://urn.fi/URN:ISBN:9789514289842>>.

Utbildningsstyrelsen, 2014. Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014. Tredje upplagan. Helsingfors: Utbildningsstyrelse. [Citerad 24.3.2024]. Tillgänglig: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/166434_grunderna_for_laroplanen_verkkajulkaisu_2.pdf>.

Utbildningsstyrelsen, 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Helsingfors: Utbildningsstyrelse. [Citerad 24.3.2024]. Tillgänglig: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf>.

BILAGA. Enkät

Jag heter Jonna-Julia Lehtola och gör en kandidatavhandling om svenska lånord i finskan. Jag forskar i hur väl svenskstuderande kan identifiera svenska lånord som har inlånats under olika tidsperioder i det finska språket. Deltagandet i min undersökning är frivilligt. Svaren på enkäten används endast för forskningsändamål. Alla svaren behandlas helt anonymt så att informanten inte kan identifieras, och allt material ska förstöras när det inte längre behövs. **Om du har frågor, kan du kontakta mig via e-post till jlehtola21@student oulu.fi.**

Får dina svar användas i undersökningen?

Ja, jag samtycker.

Stryk under orden som du tror kommer från svenskan.

Medeltida lånord, c. 1150–1500

keskiviikko

risti

kuitti

sielu

maanantai

sipuli

muori

tuomari

mylly

tuska

naapuri

väri

pappi

yrtti

poika

Reformationstiden, c. 1500–1800

armeija

porkkana

hella

posti

ikkuna

saapas

kinkku

sihteeri

kuisti

tarina

ministeri

tuoli

peili

viitta (vaatekappale)

Autonomitiden, c. 1800–1900

juna

pensseli

kanava

sirkus

kasku

tunneli

kiisseli

tyrmä

komitea

vanilja

komposti

viesti

leima

viikinki

majakka

Kommer du ihåg andra svenska lånord i finskan? Ge 1–3 exempel.

Tack för att du deltog!